

HAYAT SENDE DERNEĞİ

Yerel Çözüm Arayışlarıyla Çocuk Yaşta Erken ve Zorla Evlilikler ile Mücadele Atölye Raporu

Ankara | 2025

İçindekiler

Teşekkür	1
Hayat Sende	1
Tanımlar	2
Kısaltmalar.....	2
Yönetici Özeti	3
Proje Hakkında Bilgi	5
Mevcut Durum	7
Atölye Katılımcılarının Temsil Ettikleri Kurum ve Kuruluşlar	9
Atölye ve Amacı	9
Değerlendirme	11
Sonuç ve Öneriler	12
Hayat Sende'nin Değerlendirmesi	13

Raporu Hazırlayan ve Tasarım :

Elif Melisa AKGÜN

Çalıştay Koordinatörü:

Rumeysa BOZDEMİR

Çalıştay Kolaylaştırıcıları :

Cansu AYAZGÜN

Elif Gökçe KAZANCIOĞLU

Elif Melisa AKGÜN

Emre ERDURAN

Fulya AY

Sümeyye BALKAN

Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği (Hayat Sende), 2007 yılında kendileri de devlet koruması altında yetişen bir grup idealist genç tarafından kurulmuş olup devlet korumasında yetişen çocuk ve gençlerin temel yaşam becerilerini kazanmış şekilde, ayrımcılığa uğramadan hayata atılması vizyonuyla çalışmalar gerçekleştirmektedir. Derneği kuran gençler korumadan ayrıldıklarında yaşadıkları güçlüklerden yola çıkarak kendilerinden sonra korumadan ayrılacak arkadaşları için bir destek mekanizması kurmayı amaçlamışlardır.

Toplumda koruma altında yetişen çocuk alanındaki çalışmaların bir çoğunun merhamet ve acıma temelli olduğu görülmektedir. Hayat Sende bu bakış açısına karşı çıkararak hak temelli bir yaklaşım savunmakta, her bireyin hak sahibi olduğu ancak bazı bireylerin toplumdaki diğer bireylere göre haklara erişimde daha çok güçlük yaşadığından yola çıkarak fırsat eşitliği amacıyla çalışmalarını yürütmektedir.

Koruma altında yetişen çocuk ve gençlerin toplumda karşılaştığı ayrımcılık, dışlanma ve etiketlenmeye karşı savunuculuk ve farkındalık çalışmaları yürütmektedir. Ayrıca dernek koruma altında yetişen ve çoklu hassasiyet yaşayan gruplara yönelik özelleşen çalışmalarda yürütmeye çalışmaktadır. Bunların başında kız çocukları ve kadınlar gelmektedir. Devlet koruması altında yetişen kız çocukları ve kadınlar toplumda çok daha fazla etiketlenmeye ve hedef alınmaya yönelik yüksek bir risk taşımaktadır. Bu nedenle kız çocukları ve genç kadınların güçlendirilmesine yönelik özelleşen proje ve programlar geliştirilmektedir.

Tanımlar

Çocuk: Henüz 18 yaşını doldurmamış tüm bireyleri ifade etmektedir (1).

Çocuk Yaşta Evlilik: Taraflardan en az birinin çocuk olduğu hem resmi hem de gayri resmi evliliklere denir (2). 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na göre "Daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi" çocuktur. Dolayısıyla çocuk yaşta evlilik, taraflardan birinin 18 yaşından küçük olduğu evliliği ifade eder. Bu evliliğin yasal olarak mümkün olması veya resmi nikâh ile gerçekleşmesinin bir önemi olmadığı gibi, çocuğun istek ya da rızasından da bahsedilemez.

Çocuk Evleri: 0-18 yaş arasındaki korunmaya ihtiyacı olan çocukların kaldığı ev tipi birimlerdir.

Çocuk Evleri Sitesi: 0-18 yaş arasındaki korunmaya ihtiyacı olan çocukların kaldığı, bir arada bulunan ev tipi birimlerin bulunduğu kuruluşlardır.

Çocuk Koruma Sistemi: Çocuklara yönelik şiddeti, istismarı, ihmali ve sömürüyü önlemek ve bunlara müdahale etmek için bir araya getirilmiş resmi veya gayri resmi yapılar, hizmetler ve kapasiteleri kapsamaktadır.

Erken Evlilik: Henüz evliliğin getireceği sorumlulukları üstlenebilecek gelişim düzeyinde olmayan kişilerin evliliklerini ifade eder. BM belgelerinde, "Çocuk yaşta evlilik dahil erken evlilikler" demek suretiyle, erken evliliğin çocuk yaşta evlilikten ibaret olmadığına dikkat çekilmektedir (3). Burada asıl olan, evlenecek kişinin 18 yaşından küçük olması veya 18 yaşından büyük olsa dahi fiziksel, duygusal, cinsel ve psikolojik gelişimini tamamlamamış olması veya yaşam seçenekleri ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmaması gibi faktörler sebebiyle evliliğe rıza göstermeye henüz hazır olmamasıdır.

Koruma altında yetişme deneyimi olan çocuk ve genç: 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu kapsamında haklarında bakım tedbiri ve/veya koruma kararı verilerek devletin sunduğu bakım modellerinden hayatının bir döneminde yararlanmış çocuk ve genç.

Koruyucu Aile: Çeşitli nedenlerle biyolojik ailesi yanında bakımları bir süre için sağlanamayan çocukların eğitim, bakım ve yetiştirilme sorumluluğunu kısa veya uzun süreli olarak, ücretli veya gönüllü statüde devlet denetiminde paylaşan kişi ya da ailedir (4).

Kurum/Kuruluş Bakımı: Çocukların bakımının toplu olarak, büyük ya da küçük yapılarda bakım personeli aracılığıyla gerçekleştirildiği bakım türüdür.

Sosyal Hizmet Uzmanı/Sosyal Çalışmacı: Üniversitelerin 4 yıllık sosyal hizmet bölümlerinden mezun olan meslek elemanıdır.

Zorla Evlilik: İki kişiden en az birinin evlilik için tam ve özgür rıza göstermediği evlilik türüdür. Zorla evlilik farklı şekillerde olabilir. İnsan ticareti, görücü usulü ile yapılan geleneksel evlilikler, "kız kaçırma", vatandaşlık elde etmek amacıyla yapılan evlilikler ve mağdurun tam ve bilgilendirilmiş olarak rıza gösterme kapasitesinden yoksun olduğu evlilik biçimlerinin hepsi zorla evlilik örneği teşkil eder (5).

1 Birleşmiş Milletler, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Madde 1 (1989). Türkiye tarafından 14 Eylül 1990'da imzalanmış ve 27 Ocak 1995 tarihli, 22184 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2 Uluslararası Çocuk Merkezi (ICC) – ECPAT Türkiye. (2019). Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismardan Korunması İçin Terimler ve Kavramlar Kılavuzu. Ankara: Uluslararası Çocuk Merkezi.

3 United Nations General Assembly. (2011, December 19). Resolution adopted by the General Assembly on 19 December 2011 (A/RES/66/170): International Day of the Girl Child. United Nations. <https://undocs.org/en/A/RES/66/170>

4 T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2012). *Koruyucu Aile Yönetmeliği*. 14 Aralık 2012 tarihli ve 28497 sayılı Resmî Gazete. Ankara: T.C. Resmî Gazete.

5 Foreign, Commonwealth & Development Office, Zorla evlilik nedir?, 2023, <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/641b11428fa8f547c81d2ecb/Turkish.pdf>

Kısaltmalar

- ASHB:** Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ÇYEZE: Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilik
STK: Sivil Toplum Kuruluşu
YKS: Yükseköğretim Kurumları Sınav

Yönetici Özeti

Bu rapor, 12-13 Temmuz 2025 tarihinde Ankara'da 14 kurumdan 23 kişinin katılımı ile gerçekleşen Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler için Yerel Çözümler Atölyesi'nin sonuçlarını özetlemektedir. Koruma altında yetişmiş gençlerin korumadan ayrıldıktan sonra yardımlaşma, dayanışma ve koruma altındaki ve korumadan ayrılan gençlerin, günlük yaşam becerilerinin, çalışma hayatına ve toplumsal ilişkilerinin güçlendirilmesi amacıyla kurdukları yerel sivil toplum kuruluşu temsilcileri, çocuk koruma alanında çalışan sivil toplum kuruluşu temsilcileri ve ilgili kamu kurumlarında görev yapan uzmanların katılımıyla atölye çalışması gerçekleştirilmiştir. Atölye ile çocuk koruma sisteminin temsilcilerini bir araya getirerek, yerel düzeyde uygulanabilir stratejiler üretmek ve STK'lar arası iş birliğini güçlendirmek amaçlanmıştır.

Atölye sürecinde, ÇYEZE ile mücadelede yerel düzeyde uygulanabilir stratejiler geliştirmek hedeflenmiştir. İlk oturumda kavramsal çerçeve sunumu ile ÇYEZE'nin nedenleri, sonuçları ve Türkiye'deki mevcut durum tartışılmış; özellikle koruma altındaki kız çocuklarının karşılaştığı riskler ele alınmıştır. Grup çalışmaları ile STK'ların güçlü yanları, yerel yönetimlerle iş birliği imkânları ve sahadaki zorluklar değerlendirilmiştir.

Atölye çalışmasının ikinci oturumunda, katılımcılar kendi illerinde uygulanabilecek küçük ölçekli faaliyetleri planlamışlardır. İlk oturumda edinilen bilgi ve analizlerin ışığında geliştirilen bu faaliyetler, koruma altındaki çocuk ve gençlerin eğitim, kişisel gelişim ve toplumsal katılımlarını desteklemeyi amaçlamaktadır.

Öne çıkan öneriler arasında; meslek tanıtımları, rol model buluşmaları, kişisel gelişim atölyeleri ve haklar üzerine bilgilendirme çalışmaları yer almaktadır. Bu faaliyetlerin uygulanabilmesi için gerekli iş birliği aktörleri belirlenmiş, riskler analiz edilerek alternatif çözüm yolları geliştirilmiştir.

Atölye sürecinde ortaya çıkan tartışmalar, birçok yerel derneğin sahada güçlü sosyal ilişkiler kurabildiğini, çocuklara güven veren bir aktör olduğunu, ancak bu derneklerin çoğunun kurumsal kapasite, proje yönetimi, fon bulma ve sürdürülebilirlik gibi konularda sınırlı imkânlarla sahip olduklarını göstermiştir. Proje kapsamında, belirlenen ihtiyaçlara göre beş farklı sivil toplum kuruluşuna mentorluk desteği sağlanarak, hem strateji geliştirme hem de uygulama aşamasında

sürdürülebilir müdahale modellerinin oluşması hedeflenmektedir.

Atölye sonunda yapılan değerlendirmelerde katılımcılar, sürecin somut adımlar atmalarına ve yeni fikirler geliştirmelerine katkı sağladığını belirtmiştir. Grup tartışmaları, çocuk yaşta erken ve zorla evlilikle (ÇYEZE) mücadelede önemli sorun alanlarını da ortaya çıkarmıştır. Buna göre;

- Kırsal bölgelerde **bilgi eksikliği, toplumsal baskı ve erken evliliğin normalleştirilmesi** önemli sorunlar arasında yer almaktadır.
- STK'ların yerel bilgi ve güven ilişkileri gibi güçlü yönlerinin yanında kurumdan ayrılan gençlerle **iletişimin sürdürülememesi** bir diğer sorun olarak belirtilmiştir.
- Kamu kurumlarıyla iş birliğinde **bilgi akışı eksikliği, protokollerin sınırlayıcı yapısı ve merkezden uzaklık** gibi engeller dikkat çekmiştir.

Tartışmalarda ayrıca kız çocuklarının evliliği bir “çıkış yolu” olarak görmesinin arkasında toplumsal destek eksikliği, ekonomik bağımsızlık yetersizliği ve alternatif gelecek senaryolarının olmayışı olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle kız çocuklarına, güvenli yaşamın evlilikle değil; mesleki gelişim, toplumsal katılım ve rol model kadınların desteğiyle sağlanabileceği mesajı verilmesi için projeler oluşturulmuştur.

Ayrıca; gençlerin toplumsal hayata katılımının sınırlı olması, yaşam becerilerinin desteklenmemesi ve örgün eğitimden açık öğretime geçişin riskleri, ÇYEZE açısından önemli bulgular arasında yer almaktadır. Bu durum, gençlerin yalnızlaşmasına ve evliliği çözüm olarak görmelerine neden olmaktadır. Bu nedenle; örgün eğitimde kalmayı teşvik eden, yaşam becerilerini geliştiren ve toplumsal katılımı artıran programların yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Atölye çalışması, koruma altındaki çocuk ve gençlerin eğitimde kalmalarını ve toplumsal hayata katılımlarını artırmaya yönelik yerel düzeyde uygulanabilir stratejiler geliştirilmesine önemli katkı sağlamış; katılımcıların aktif katkılarıyla oluşturulan somut faaliyet planları, sürdürülebilir ve kapsayıcı müdahale modellerinin hayata geçirilmesi için temel bir zemin oluşturmuştur.

Proje Hakkında Bilgi

Hayat Sende, devlet koruması altında yetişen kız çocukları ve genç kadınlarla yakın temasta çalışan bir sivil toplum kuruluşudur. Son üç yılda sunulan sosyal hizmet danışmanlığında ve psikolojik destekte, koruma altında yetiştirme deneyimi olan kız çocuklarının çocuk yaşta, erken ve zorla evlenme (ÇYEZE) riski altında olan veya hali hazırda ÇYEZE yaşamış pek çok vakayla karşılaşmıştır.

Hedef grubumuzda ÇYEZE riskinin yüksek olduğu hem vakalarda hem de akademik çalışmalarda gözlemlenmiş, ancak toplum ve paydaşlar tarafından bu sorunun koruma altında yetiştirme deneyimi olan kız çocukları ve genç kadınlar özelinde tanımlanmadığını, ele alınmadığını yani bu riskin fark edilmediği gözlemlenmiştir. Bu durum koruyucu ve önleyici tedbirler alınmasının önündeki en önemli engellerden biridir ve koruma altındaki kız çocukları ve genç kadınlar için ÇYEZE riskini arttırmaktadır.

“Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin (ÇYEZE) Önlenmesi Alanında Çalışan Sivil Toplum Örgütlerinin (STÖ) Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi” kapsamında Sivil Toplum Geliştirme Merkezi ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) sivil toplum kuruluşlarının ÇYEZE alanında gerçekleştirdiği projeleri desteklemektedir. Hayat Sende Derneği'nin yürütmüş olduğu “Koruma altında yetişen kız çocukları ve genç kadınların ÇYEZE riskinin azaltılması” projesi STGM ve UNFPA ortaklığında yürütülen proje kapsamında 2023-2024 yıllarında mali olarak desteklenmiştir.

Proje ile koruma altında yetiştirme deneyimi olan kız çocukları ve 18-20 yaş arasındaki genç kadınların ÇYEZE riskini azaltılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, kamu ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yaparak koruma altındaki kız çocukları ve genç kadınların çocuk yaşta, erken veya zorla evlendirilmesi sorununu tanımlamayı ve bu sorunu çözmek üzere harekete geçilmiştir.

Bunun için dernek olarak;

- ÇYEZE ile mücadele strateji belgesi oluşturulmuş;
- ÇYEZE riski altındaki kız çocukları ve kadınlara danışmanlık sunulmuş;
- Hedef gruptaki 18 yaş üstü kadınlarla yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş;
- Paydaşları bir araya getiren bir arama çalışmayı gerçekleştirilmiştir.

Çalıştayın amacı koruma altında yetişme deneyimi olan kız çocukları ve genç kadınların çocuk yaşta, erken ve zorla evliliğe ilişkin mevcut durumu, çocuk yaşta, erken veya zorla evlenme nedenlerini ve sonuçlarını, ÇYEZE'yi önlemek için kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları tarafından yapılacak önleyici çalışmalar için önerileri ortaya koymaktır.

Çalıştay çıktıları detaylı bir şekilde analiz edilerek kanıta dayalı kaynaklarla savunuculuk önerileri ile bir rapor hazırlanmış ve kamu ve sivil toplum kuruluşlarına yaygınlaştırılmış; ASHB ve ilgili STK'lara çalışma ziyaretleri gerçekleştirilmiş ve sosyal medya ve geleneksel medya yoluyla proje ve çıktıları paylaşılmıştır. Rapora <https://www.hayatsende.org/yayinlarimiz/> adresinden ulaşılabilmektedir.

Koruma altındaki çocukların farklı illerde farklı risklerle ve aktörlerle karşılaşmaları, yerel kurumların kapasite farklılıkları ve sivil toplum kuruluşlarının sınırlı kaynaklarla çalışmaları nedeniyle, yerel düzeyde bilinçlendirme faaliyetleri yürütmek, yerel yönetim ve derneklerin kapasitelerini güçlendirmek, gençleri eğitim ve yaşam becerileriyle desteklemek ve koruma sonrası süreçlerde sürdürülebilir mekanizmalar geliştirmek kritik önemdedir. İlk fazda elde ettiğimiz en önemli bulgulardan biri, risklerin azaltılmasında **yerel düzeyde yürütülen çalışmaların** belirleyici bir faktör olduğudur. Bu nedenle 2025 yılında başlattığımız ikinci fazda, odağımızı özellikle yerelde çözümler üretmeye ve bu süreçte yerel aktörlerle daha yakın çalışmaya yönelttik.

Bu yeni fazdaki temel amacımız, koruma altında yetişme deneyimi olan kız çocukları ve 18–20 yaş arasındaki genç kadınların ÇYEZE riskini; yerelde çalışan STK'ların güçlendirilmesi, kapasite artırma eğitimleri ve yerel çözüm atölyeleri aracılığıyla birlikte azaltmaktır. Proje kapsamında beş farklı sivil toplum kuruluşuna mentorluk desteği sağlanarak, ÇYEZE riskinin önlenmesi için hem strateji geliştirme hem de uygulama aşamasında sürdürülebilir müdahale modellerinin oluşturulması hedeflenmektedir. Böylece hem birinci fazın bulgularını somut adımlara dönüştürmeyi hem de yerelde kalıcı bir etki yaratmayı amaçlıyoruz.

Mevcut Durum

Koruma altında yetişen kız çocuklarının ve genç kadınların çocuk yaşta, erken ve zorla evlilik (ÇYEZE) deneyimleri, toplumumuzun karşı karşıya olduğu ciddi bir insan hakları ihlali ve sosyal sorunlardan biridir. ÇYEZE tüm kız çocukları için önemli bir risk olmakla birlikte, koruma altında yetişen kız çocukları açısından bu risk kesişen dezavantajlar nedeniyle çok daha ağır biçimde ortaya çıkmaktadır. Feminist literatürde çoklu ayrımcılık veya kesişimsellik kavramlarıyla açıklanan bu durum, koruma altında yetişen kız çocukları için yalnızca genel bir risk değil, aynı zamanda katmerlenen ayrımcılıklar ve dezavantajlardan kaynaklanan daha derin bir kırılma anlamına gelmektedir.

Yapılan araştırmalarda bu sorunun, koruma altında yetişme deneyimi olan kız çocukları ve genç kadınlar özelinde yeterince tanınmadığı ve ele alınmadığı gözlemlenmiştir. Bu kapsamda, söz konusu grubun ÇYEZE deneyimlerini anlamak ve önleme çalışmalarına derinlemesine bir kaynak oluşturmak amacıyla Hayat Sende tarafından çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Bakımı ve korunması biyolojik ailesi tarafından karşılanamayan çocuklar, risk altında bulunan çocuklar, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu kapsamında bakım ve koruma altına alınmaktadır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB)'nin 2024 verilerine göre 10.430 çocuk koruyucu aile yanında bakımı sağlanırken; 15.135 çocuk kurum bakımı altındadır (6). 2024 yılı verilerine göre Türkiye'de toplam 25 bin 565 çocuk, koruma altındadır. Her yıl ortalama 3 bin genç ise korumadan ayrılmaktadır.

2024 yılı içerisinde koruma altındaki 966 genç YKS'ye girmiştir. 214 genç ön lisans, 207 genç ise lisans programlarına olmak üzere toplam 421 genç üniversiteye yerleşmeye hak kazanmıştır. Toplamda üniversite eğitime devam eden 933 koruma altında genç bulunmaktadır. Üniversite eğitime devam etmeyenlerin yarısından fazlası ise ilköğretim mezuniyeti ile devlete hizmetli kadrosunda atanmaktadır.

ASHB tarafından cinsiyet istatistikleri paylaşılmamakla birlikte yaklaşık 10 bin kız çocuğunun koruma altında olduğu ve her yıl en az bin genç kadının korumadan ayrıldığı tahmin edilmektedir. Koruma altına alınan çocuklar 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu kapsamında kendilerine uygun bakım modellerinden (kurum bakımı veya koruyucu aile) yararlanmakta, bakım ihtiyacına ilişkin durumlarında bir değişiklik olmaması halinde en az 18 yaşına kadar koruma altında kalmaktadır. 18 yaşına gelen gençlerden üniversite eğitime devam edenlerin koruma kararı 25 yaşına kadar uzatılmakta, çeşitli eğitim giderleri ve barınma ihtiyaçları devlet tarafından karşılanmaktadır.

6 Foreign, Commonwealth & Development Office, Zorla evlilik nedir?, 2023, <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/641b11428fa8f547c81d2ecb/Turkish.pdf>

Devletin sağlamış olduğu destekler temel ihtiyaçlar kapsamında değerlendirilmekte ve giyim, gıda, barınma ve temel eğitim giderleri gençler koruma altında bulunduğu sürece karşılanmaktadır. Ancak yine temel ihtiyaçlardan olan psiko-sosyal destek ve kişisel gelişimin desteklenmesinde var olan uygulamaların yeterli olmadığı görülmektedir. Özellikle aniden korumadan ayrılan gençler için ilk uyum süreci travmatik olmakta, korumadan ayrılma barınma ve ekonomik sıkıntılarla daha da zor bir sürece evrilmektedir. Ayrıca bakım ve koruma sonrası desteklerin yeterli olmamasından dolayı sosyal destek mekanizmalarına erişmekte güçlük yaşayan gençler yalnız kalabilmektedir. Pek çok farklı riskle karşı karşıya kalan gençler suça sürüklenme ve intihara sürüklenme riskiyle de karşı karşıya kalabilmektedir.

Koruma deneyimi bulunan gençlerin, korumadan ayrıldıktan sonra karşılaştığı önemli risklerden biri de çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerdir. Küçük yaşta koruma altına alınan ve biyolojik ailesinin yanına döndürülen çocuklar ile 13 yaşından sonra koruma altına alınan çocuklar için yeterli koruyucu ve önleyici müdahalelerde bulunulmaması, biyolojik ailenin yönlendirmesi ve bir nedenden dolayı kendi istekleri gibi sebeplerle ÇYEZE'yi deneyimlediği görülmektedir.

Kız çocukları ve genç kadınlar açısından ÇYEZE'nin nedenleri detaylı bir şekilde ele alındığında;

- Biyolojik ailelerinin veya yakın çevrelerinin maddi yetersizlikleri, kurumdan ayrılan gençlerin iş bulma, gelir elde etme ve barınma olanaklarının kısıtlı olması, evliliği bir çıkış yolu olarak görmelerine neden olabilmektedir. Sosyal destek ağlarının zayıf olması ve yalnız bırakılma hissi, özellikle kız çocuklarını erken evliliklere karşı savunmasız kılabilir.
- Eğitim hayatına düzenli devam edemeyen veya erken yaşta okuldan ayrılan çocukların evlilik dışında alternatif yaşam seçeneklerini görmemeleri sebebiyle ÇYEZE riski artmaktadır.
- Koruma altında bir süre kaldıktan sonra biyolojik ailesi yanına dönmesinde bir sakınca olmadığı değerlendirilen ve yeterli hazırlık yapılmadan biyolojik aile yanına gönderilen çocuklar, yeniden riskli koşullara maruz kalabilmektedir. Bu süreçte ailelerin ekonomik ve sosyal yetersizlikleri çocukları erken yaşta evliliğe sürüklenebilmektedir.
- Farklı kurumlar arasındaki koordinasyon eksiklikleri, bürokratik süreçler ve sınırlı kaynaklar çocuk yaşta ve erken yaşta evliliklerle mücadeleyi zayıflatmaktadır.
- Diziler, sosyal medya içerikleri ve popüler kültür, kimi zaman erken evliliği romantize eden, özendirici mesajlar vermektedir. ÇYEZE toplumsal kabullerle meşrulaştırılmakta ve çocukların haklarını görünmez hale geldiği görülmektedir.

Tüm bu riskler, özellikle kurum bakımında yetişen ya da kurumdan ayrılan genç kadınların ÇYEZE riskini artırmaktadır. ÇYEZE deneyimleri aile içi şiddet, psikososyal sorunlar ve toplumsal hayattan uzaklaşma, suça sürüklenme, madde bağımlılığı, eğitime devam edememe, iş hayatına girememe/devam edememe, imam nikahı ile ikinci eş olma, konsomatrisliğe ve fuhuşa sürüklenme risklerine açık olma ve çocuklarının da risk altında olma sonuçlarına sebep olduğu görülmektedir.

Atölye Katılımcılarının Temsil Ettikleri Kurum ve Kuruluşlar

- Ağrı Yetiştirme Yurtları Gençlik Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği (Yurt AYDER)
- Batman Barosu
- Bingöl Yetiştirme Yurtlarından Ayrılanlar Derneği
- Çanakkale Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Derneği (ÇAKEV)
- Çankırı Yurtayder
- Gaziantep Yetiştirme Yurdundan Ayrılanlar Derneği
- Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği
- İnsan Hakları Derneği
- Kırşehir Bizim Aile Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Derneği
- Malatya Yetiştirme Yurtlarından Ayrılanlar Yardımlaşma Derneği
- Mersin Büyükşehir Belediyesi Kent Konseyi
- Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM)
- Türk Eğitim Derneği (TED)
- Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV)

Atölye ve Amacı

Araştırmalar, Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler (ÇYEZE) ile mücadelenin etkili bir şekilde yürütülebilmesi için yerel düzeyde değişen, çok aktörlü ve bütüncül stratejilerin geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda Hayat Sende Derneği tarafından düzenlenen atölye çalışmasının temel amacı; çocuk koruma sisteminde yer alan temsilcileri bir araya getirerek, yerel düzeyde uygulanabilir stratejiler üretmek ve STK'lar arası iş birliğini güçlendirmektir. Bu kapsamda atölyeye 8 erkek ve 15 kadın olmak üzere toplam 23 kişi katılmıştır. Katılımcılar, farklı illerde koruma altında yetişmiş gençler, çocuk koruma alanında çalışan sivil toplum kuruluşu temsilcileri ve ilgili kamu kurumlarında görev yapan uzmanlardan oluşmaktadır. Katılımcıların çeşitliliği, grup çalışmalarında farklı bakış açılarını buluşturarak, çok boyutlu tartışmaların önünü açmıştır.

Atölye sürecinde, ÇYEZE ile mücadelede yerel düzeyde geliştirilecek somut stratejilerin belirlenmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla, katılımcıların bilgi ve deneyimlerinden aktif olarak yararlanılarak çözüm üretme süreçleri tasarlanmıştır. Atölyenin ilk oturumunda, katılımcıların konuya dair bilgi düzeyini artırmak amacıyla kavramsal çerçeve sunumu gerçekleştirilmiş; ÇYEZE'nin tanımı, nedenleri, sonuçları ve etkili müdahale yolları tartışılmıştır. Türkiye'deki mevcut durum hakkında güncel veriler paylaşılmış, resmi istatistikler ve saha deneyimlerinden örneklerle, ÇYEZE'nin özellikle koruma altındaki kız çocukları üzerindeki etkileri vurgulanmıştır.

Bu temel bilgiler ışığında, atölye süreci grup çalışmaları ve tartışma oturumları ile devam etmiştir. Katılımcılar, yerel örgütlerin çalışma sahasına göre küçük gruplara ayrılarak; sahada karşılaştıkları örnekler ve riskler, yerel düzeyde ÇYEZE ile mücadelede karşılaşılan zorlukları ve geliştirilebilecek yeni stratejileri ele almışlardır. Bu süreçte kapsamda STK'ların güçlü yönleri ve bölgesel etkileri belirlenmiş, kurumlar arası iş birliği olanakları ve riskler tespit edilmiş, yerel yönetimlerle, özellikle belediyeler, medya ve Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleriyle kurulabilecek iş birlikleri üzerine somut öneriler geliştirilmiştir.

- **Ankara ve Çankırı’da üniversite öğrencileri ile koruma altındaki gençlerin eşleştirilerek mentorluk çalışmaları yapılması; bu yolla gençlerin eğitim ve toplumsal hayatla ilişkilerinin güçlendirilmesi.**

Atölye çalışmasının ikinci oturumunda, katılımcıların kendi illerine döndüklerinde yerel düzeyde uygulayabilecekleri somut faaliyetleri planlamalarına odaklanılmıştır. Bu oturumda gruplar, ilk oturumda edinilen bilgi ve analizleri dikkate alarak çalışma planları hazırlayarak kendi illerinde uygulamayı planladıkları küçük ölçekli faaliyetleri tasarlamışlardır. Farklı illerde yürütülmek üzere katılımcılar aşağıdaki aktiviteleri ve stratejileri önermiştir:

- **Mersin ve Gaziantep’te farklı farklı mesleklerden ve ekonomik özgürlüğünü kazanmış bireylerin, koruma altındaki çocuk ve gençlere gelişim düzeylerine uygun ortamlar ve materyallerle alanlarını tanıtmaları. .**
- **Ankara/Çankırı’da üniversite öğrencileri ile koruma altındaki gençler eşleştirilerek mentorluk çalışmaları yapılması, bu yolla gençlerin eğitim ve toplumsal hayatla ilişkilerinin güçlendirilmesi**
- **Ağrı ve Gaziantep’te rol model buluşmaları düzenlenmesi; korumadan ayrılan bireyler ile koruma altındaki gençlerin bir araya getirilmesi ile deneyim paylaşımının güçlendirilmesi.**
- **Ağrı, Gaziantep, Kırşehir ve Malatya’da kişisel gelişim atölyeleri düzenlenmesi; koruma altındaki çocuk ve gençlerin bütçe yönetimi gibi temel yaşam becerilerini deneyimleyerek öğrenmeleri, kendilerini ifade etme becerilerini geliştirmeleri ve spor, tiyatro gibi sosyal etkinliklerle aracılığıyla özgüvenlerini güçlendirmeye yönelik çalışmalar yapılması.**
- **Bingöl’de koruma altındaki çocuk ve gençlerle “Haklarım Atölyeleri” gibi faaliyetlerin yerel düzeyde uygulanması önerilmiştir. Bu faaliyetlerde kurulacak iş birlikleri için aktörler belirlenmiş, olası risklere karşı alternatifler geliştirilmiştir.**

Atölye çalışması, yerel ihtiyaçlara duyarlı, katılımcı, kapsayıcı ve iş birliğine dayalı bir çocuk koruma yaklaşımı geliştirilmesine önemli bir zemin hazırlamıştır. Katılımcıların aktif katkılarıyla ortaya çıkan strateji önerileri, ilerleyen süreçte uygulanacak çalışmalara yön verecek niteliktedir. Program kapsamında, atölye sürecinde belirlenen ihtiyaçlara ve planlara göre beş farklı sivil toplum kuruluşuna mentorluk desteği verilmesi planlanmaktadır. Bu destek, hem strateji geliştirme hem de uygulama aşamasında STK'lara yerel düzeyde daha sürdürülebilir müdahale modellerinin oluşmasına katkı sunacaktır.

Değerlendirme

Atölye sonunda uygulanan değerlendirme formu ile katılımcıların görüşleri alınmıştır. Buna göre düzenlenen atölye ile katılımcılar somut adımlar atmalarına yardımcı olduğunu ve bu sürecin fikirler geliştirmelerine katkı sunduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcılar, programın genel içeriğini oldukça faydalı bulmuş (ortalama memnuniyet 4,6/5) ve süreyi büyük ölçüde yeterli görmüşlerdir (ortalama 4,3/5). Katılımcılar atölyenin kendileri için önemli bir etki yarattığını da belirtmiştir (ortalama 4,6/5).

En faydalı bulunan başlıklar arasında ÇYEZE'nin sebepleri ve sonuçları (12 kişi), yerel faaliyet planı tasarımı (12 kişi) ve yerel sorunların haritalanması (11 kişi) öne çıkmıştır. Katılımcılar bu başlıkların, kendi illerinde gençlerin erken yaşta evlilik ve zorla evlilikle mücadelesinde somut yol gösterici nitelikte olduğunu belirtmişlerdir.

Atölyenin etkilerine bakıldığında, katılımcıların büyük kısmı bu sürecin fikir geliştirmelerine katkı sağladığını (13 kişi) ve somut adımlar atmalarına yardımcı olacağını (10 kişi) ifade etmiştir. Bu da atölyenin yalnızca farkındalık yaratmakla kalmayıp, pratikte uygulanabilecek bilgi ve beceri kazandırdığını göstermektedir.

Açık uçlu öneriler incelendiğinde, katılımcıların atölyelerin **daha uzun sürmesi, farklı illerde de uygulanması ve gençlerin daha aktif katılımına imkan verilmesi** yönünde beklentiler ifade ettikleri görülmektedir.

Genel olarak, anket sonuçları atölyenin hedeflenen kapasite geliştirme ve yerel düzeyde farkındalık artırma amacına ulaştığını, ayrıca katılımcıları kendi illerinde harekete geçmeye motive ettiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Atölye süresince gerçekleştirilen grup çalışmaları ve tartışma oturumları sonucunda, yerel düzeyde ÇYEZE ile mücadeleye yönelik ihtiyaçlar belirlenmiştir. Katılımcıların hem bireysel deneyimleri hem de kurumsal perspektifleri ve gözlemlerin elde edilmesi mümkün olmuştur.

Kırsal bölgelerde bilgi eksikliği, toplumsal baskı ve aktörlerin erken yaşta evliliklerin normalleştirilmesi gibi faktörlerin ele alınması gerektiği görülmüştür. Grup çalışmalarında, çocuk koruma alanında faaliyet gösteren STK'ların sahip olduğu yerel bilgi, saha deneyimi, yerel örgütler ve esnaflarla, kurum bakımında kalan çocuklarla ve gençlerle kurdukları güven ilişkisi gibi güçlü yönler belirlenmiş ve bu özelliklerin daha sistematik biçimde kullanılması gerektiği görülmüştür. Bununla beraber kurumdan ayrılan gençlerle iletişimi sürdürmekte güçlük çektikleri görülmüştür.

Önemli paydaşlardan biri olan belediyeler gibi kamu kurumları ile ÇYEZE ile mücadelede yerel planlamaların yapılması gerekmektedir. Katılımcılar, kamu kurumları ile iş birliğinde yaşanan **bilgi akışı eksikliği, merkez kurumlara uzaklık ve protokollerin sınırlayıcı yapısı** gibi engeller dile getirmiştir. Atölyede bu sorunun aşılması için ortak hedeflerde buluşma ve paydaşlarla iş birliğinin geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Koruma altındaki çocukların ilgi alanlarını keşfetmeleri ve yeteneklerini geliştirmeleri, onların kendilerine ait bir kimlik inşa etmeleri açısından kritik görülmüştür. Atölye süresince yapılan tartışmalarda, özellikle kız çocuklarının ve genç kadınların ÇYEZE'yi bir **"çıkış yolu"** ya da **"güvenli liman"** olarak görmelerinin arkasında, yetersiz toplumsal destek, ekonomik bağımsızlık eksikliği ve alternatif gelecek senaryolarının bulunmaması gibi nedenlerin yattığı ifade edilmiştir. Kız çocuklarına güvenli yaşamın evlilik yoluyla değil, mesleki gelişim ve toplumsal katılımı sağlanabileceği mesajının verilmelidir. Bu kapsamda, kurum bakımında kalan kız çocuklarına yönelik olarak, ekonomik özgürlüğünü kazanmış, farklı meslek alanlarında çalışan, geçmişte koruma altında bulunmuş kadın rol modellerinin etkisi vurgulanmıştır.

Atölyelerde gençlerin **toplumsal hayata katılımının sınırlı olması, temel yaşam becerilerinin desteklenmemesi ve özellikle örgün eğitimden açık öğretim liselerine** yönlendirilmeleri gibi durumların da ÇYEZE riskini artıran başlıca etkenler arasında yer aldığı belirtilmiştir. Katılımcılar, açık öğretime geçişin çoğu zaman destek mekanizmalarından kopuş anlamına geldiğini, bu durumun ise gençlerin yalnızlaşmasına, toplumsal baskıya daha açık hale gelmesine ve evliliğin bir çıkış yolu olarak görülmesine neden olabileceğini vurgulamıştır. Bu kapsamda **toplumsal hayata uyum çalışmalarının artırılması, temel yaşam becerilerini (karar verme, iletişim, sınır koyma, hak arama) destekleyen** programların yaygınlaştırılması, örgün eğitimde kalmayı teşvik edilmesi gerekmektedir.

Hayat Sende'nin Değerlendirmesi

Bu raporun ortaya koyduğu bulgular, koruma altında yetişen çocuklar ve genç kadınlar için risklerin azaltılmasında yerel düzeyde çalışmaların ve iş birliklerinin ne kadar kritik olduğunu göstermektedir.

Hayat Sende olarak bizler, sürdürülebilir etki yaratmanın ancak yerelde kapasite güçlendirme, sivil toplum ve kamu kurumları arasında kurulan iş birlikleri, gençlerin güçlenmesini destekleyen faaliyetler ve somut uygulama modelleri ile mümkün olacağına inanıyoruz.

Önümüzdeki dönemde de bu doğrultuda **birlikte öğrenmeye, yereldeki aktörleri desteklemeye ve çözüm üretme süreçlerini kolaylaştırmaya** devam edeceğiz.

HAYAT SENDE HER ADIMDA ÇOCUK VE GENÇLERİN YANINDA!

İLETİŞİM

Kızılay Mah. Necatibey Cad. No: 27/11
Çankaya / Kızılay/ ANKARA / TÜRKİYE

+90 312 229 44 46 | 0552 159 50 56

bilgi@hayatsende.org

www.hayatsende.org | @hayatsendeorg

